

лоџије, историје и књижевности у дубровачкој барокној поезији јесте значајан корак у новијим изучавањима дубровачке барокне лирике, али и врстан допринос теоријском промишљању барокности у контексту антике.

Мср Нина В. СТОКИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
nstokic012@gmail.com

„ВЕЧИТА ТУГА ЗА НЕЧИМ”

Роберт Ходел, *Рањав и жељан: Борисав Станковић – животи и дело*, приредила и превела с немачког Мина Ђурић, Лагуна, Београд 2024

Животописи значајних људи из културне и књижевне прошлости српског народа евидентно су постали интересантно штиво шире читалачке публике, што је нарочито приметно када је реч о романсираним биографијама, које се све чешће јављају на полицама књижара и библиотека. Насупрот томе, научни кругови у великој мери одступају од биографског, позитивистичког тумачења књижевних дела, неретко га сматрајући мање вредним, те долази до фокусирања истраживања искључиво на оно што сам текст нуди, чиме се могу изгубити из вида значења која се творе у сусрету са временом стварања и недаћама које оно носи. Значај архивског рада и документарне грађе се девалоризује, „мислећи, авај, да је прикупљање заборављених чињеница посао занатлијски насупрот методама ’генијалних’ тумача који ће дело неког писца прочитати у светлу увек нове и помодне књижевне теорије”, како је Горана Раичевић лепо приметила приликом сагледавања истраживачких доприноса Боривоја Маринковића. Неоспорно је да стваралачке биографије књижевника могу водити потпунијем разумевању, као и популаризацији њихових дела, што је случај и са новом књигом немачког слависте Роберта Ходела.

Публикација посвећена животу Борисава Станковића је Ходелова друга биографска студија објављена на српском језику, којој је претходила књига *Речи од мрамора: Драјослав Михаиловић – животи и дело* (2020), такође у издању Лагуна. Студија у преводу Мине Ђурић доноси уводно поглавље немачког издања изабраних дела „писца старог Враћа”, које је изворно објављено у књизи *Erzählungen vom Balkan* (2023), а реч је о одломку под насловом „Leben und Werk des Schriftstellers Bora Stanković”. Роберт Ходел није ново име у српској науци о књижевности,

нити је реч о истраживачу који приступа србистичким темама са надменим осећајем доносиоца светлости сазнања средини која нема могућност саморефлексије, напротив. Стваралачка биографија Борисава Станковића писана је са пуним, нежним разумевањем његове „рањаве и жељне” природе, са чврстим ослонцем у ранијим истраживањима и видним познавањем друштвених прилика прве половине двадесетог века. Пратећа апаратура Станковићевог животописа садржи предговор аутора, као и прилоге у виду „Хронологије живота и рада Борисава Станковића”, спискова екранизованих дела, више пута цитиране литературе и именског регистра. Такође, вредно је помена присуство фотографија пишчеве куће, породице и Врања, ушушканих унутар страница поглавља „Школовање, прве љубави, ране песме”.

Приликом разматрања живота и рада Борисава Станковића, приватни живот писца посматра се у сусрету са капиталним историјским дешавањима, личностима које су потенцијално стајале иза креирања књижевних јунака, те са важним изворима у погледу преписке, књижевне критике и мемоарских записа савременика. Описаним калеидоскопским приступом Ходел пружа много више од временске ленте омеђене селидбама, младалачким љубавима или објављеним делима – биограф претреса све сегменте Станковићеве друштвене, белетристичке и научне рецепције. Неретко се један исти извор посматра из различитих углова, као што је случај са исказима Десанке и Станке, кћери Борисава Станковића, који се користе за дефинисање пишчевог темперамента, духовитим сведочанствима о „Бориним крканлуцима” или описима послератних ставова средине према читавој породици. Приликом истраживања Роберт Ходел се надовезује на раније Станковићеве биографе, при чему нуди и освежавајућу новину у виду инкорпорирања иностране рецепције. Књига отпочиње речима Иве Андрића, изреченим у разговору са Сенишом Пауновићем, а завршава се надахнутим тумачењима Станислава Винавера, чиме се на симболичком плану Борисав Станковић смешта међу саме врхове српске књижевности, представљајући мост између писаца различитих сензибилитета.

Интересантно је пратити многострукоост података које нуде фусно-те, будући да оне неретко чине одступање од главног дела текста, пружајући различите погледе на проблем који се наоко чини лако решивим. Примера ради, мистификацијама око године рођења писца допринео је и сам Борисав Станковић (19), те се на самом почетку истраживања сусрећемо са недоумицом коју је потребно подробније размотрити. Датуми остају проблематично место и када је реч о првом извођењу *Кошћане* (91), док магловит след догађаја пишчевог ратног путешествија садржи посве разнолике узроке и анегдотски вредне токове повратка у Београд (239). У описаним ситуацијама Ходел нуди решење које сматра највероватнијим, остављајући читаоцима могућност да и сами зађу у суштинску

проблематику прецизнијих одређења. Фусноте оформљавају још једну интересантну димензију студије, која настаје у сусрету култура, као и различитих типова читалаца. Наиме, кроз књигу су разасуте напомене са информацијама о кључним личностима српске књижевности, попут Јована Скерлића или Стевана Сремца, које су иностраном читаоцу морале бити корисне и неопходне за потпуније разумевање културноисторијских прилика. Имајући у виду да су такве фусноте задржане и када је реч о издању књиге на српском језику, оне омогућавају проходност кроз књигу читаоцима који нису примарно заинтересовани за књижевноисторијске студије, чиме се рецепцијски потенцијал проширује и на домен популарне литературе намењене ширем читалаштву, чак и на домен својеврсне романсиране биографије. Такође, важно је скренути пажњу на ваљану упућеност аутора у савремене позоришне, радио и филмске адаптације дела Борисава Станковића, као и на музичке комаде који настају овим приликама (106, 216).

Чини се да постоје две области које су у највећој мери заинтригирале Роберта Ходела као биографа – питања пищевог темперамента и неповољног, маргиналног послератног друштвеног положаја. Нарав Борисава Станковића је готово лајтмотивска тема стваралачке биографије, будући да она представља узрок неспоразума унутар породице и друштва коме Станковић припада, креирајући комичан однос према цркви, држави, правопису и новцу у свакој средини у којој се писац нађе, било да је реч о Врању, Београду или Паризу. Насловљавањем биографије према упечатљивој реченици са краја романа *Газда Млаген*, између књижевника и његовог јунака остварује се готово оксиморонски спој Младена, који је „радио оно што један човек треба да ради”, и Боре, који чини посве супротно, али са једнаким осећајем неиспуњености: „Умрећу рањав и жељан.” Наведено место адекватно показује перспективу из које Роберт Ходел говори о обухваћеном опусу, примећујући да је ауторефлексивна „квалитет који у великој мери Станковићевим фигурама остаје стран” (138) и настојећи да поетички сагледа птице које су одлетеле (314) и оне које су остале, као књижевно сведочанство о тананости осећања.

Уколико бисмо подробније размотрили заступљену оцену књижевне вредности опуса Борисава Станковића, наишли бисмо на посве афирмативне ставове и сведочанства о инвентивности аутора. Роберт Ходел смешта Станковића у европски контекст на размеђи 19. и 20. века, уз јасан став: „Да је у то време био превођен, услед оваквог представљања неприкривене сензуалности и еротизма, Станковић би несумњиво постао један од пионира европског модернизма” (87). Такође, аутор тежи да назначи споне Борисава Станковића са панорамом дела европске књижевности, имајући у виду свеопшту присутност теме деградације породице (211). Насупрот позитивним вредносним оценама, Ходел наводи и примере у којима се Станковићев опус уочи Другог светског рата

посматрао у контексту идеја о „балканском типу људи” као оличењу оријенталне, сурове и примитивне средине (269–270), што ће оповргнути и довести у везу са каснијом аустријско-немачком ратном пропагандом. Описани поларитет доводи нас и до друге важне теме Ходеловог читања Станковића, која се тиче пищевог друштвеног изопштавања и обележавања као колаборационисте, те (зло)употребе ауторових књижевних дела. Прилози Борисава Станковића у окупационим *Београдским новинама*, пријатељство са Костом Херманом и материјалне погодности које је користио током ратних година проузроковале су каснију нетрпељивост друштва и бројне јавне осуде. Борисав Станковић није једини приказани књижевник, напротив, давно је установљено да се писцима замера свака написана реч, без истинског загледања у њену суштину. Роберт Ходел посвећује пажњу одбрани Станковића, прилежно наводећи ставове савременика, залазећи у новинске чланке и истражујући њихов садржај, са недвосмисленим ставом да је писац „остао доследан себи: он ниједном речју није подржао махинације окупатора и само се заузео за сиромашне” (265). Другим речима, истраживач пружа прилику да изнова саслушамо писца.

* * *

Студија Роберта Ходела *Рађав и жељан: Борисав Станковић – животи и дело* представља живописно и темељно сагледавање лика и дела канонског писца, класика српске књижевности. Потреба за новим животописом Борисава Станковића може се посматрати и као позив на поновно читање пищевог опуса, које би потенцијално бацило другачије светло на добро познате редове. Роберт Ходел је маркирао важна формативна искуства Борисава Станковића и приступио им са истинским разумевањем осећања дерта и севдаха, младалачке боли и жала, рањености и рањивости. Таква отвореност дозвољава да научно истраживање не остане тек беживотна, нормирана форма, него да зрачи у сусрету идеја и афинитета. Најпосле, сваки тумач има неколико писаца које посматра и осећа као своје, доживљене и дубоко сродне, као да је књижевност „круг, у ком траје оно што је било / С прошлости нашој која нас чека”.

Мр Ленка С. НАСТАСИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
lenanastasic@gmail.com